

Šestdeset let revije za novejšo zgodovino, ki je sama postala del novejše zgodovine

»... naj se sklada kamen na kamen za stavbo novejše zgodovine glavnih družbenih sil in preobrazb... «

Z urejanjem prve številke je uredništvo končalo junija 1960, nedolgo po ustanovitvi Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, predhodnika današnjega Inštituta za novejšo zgodovino. Sedemčlanska redakcija pod vodstvom Franceta Klopčiča je v tisk predala za 388 strani besedil (skupaj z zadnjo stranjo Errata, ki je bila tedaj običajna). Za preprosto in lično zunanjo opremo je poskrbel Plečnikov učenec Vlasto Kopač, oblikovalec glasil OF, klišeje je nato izdelala klišarna ČZP Ljudska pravica, natisnila pa tiskarna Toneta Tomšiča. Na police je naposled prišlo zavidljivih 3000 izvodov prve številke Prispevkov za zgodovino delavskega gibanja, nove znanstvene revije na Slovenskem. V kratkem uvodniku so člani uredništva zapisali, da revija nadaljuje tradicijo Letopisa Muzeja narodne osvoboditve LRS, ki je dotlej izšel v dveh številkah, in da si bo prizadevala »marksistično osvetliti nastanek, razvoj in družbeno vlogo delavskega razreda na Slovenskem kot nosilca socialističnih in komunističnih idej, kot gonilne sile družbenih preobrazb, kot voditelja in osvoboditelja delovnega ljudstva iz okvirov starega reda izkoriščanja, zatiranja in vojn«. Ob koncu so ambiciozno poudarili, da želijo Prispevki postati »nov, dodaten činitelj v slovenskem zgodovinopisju in nimajo namena omejevati ali nadomeščati kako obstoječo zgodovinsko ustanovo ali njene funkcije. Nasprotno, obseg in globina zgodovinarstva se s tem samo večja, slovenskim zgodovinarjem se odpirajo nove možnosti za svobodno ustvarjanje.«

Odtlej je minilo šestdeset let in revija, sprva usmerjena v prej omenjene točke naj-novejše zgodovine, ki so tedaj seveda bile aktualne, se je skupaj z razvojem sodobnega zgodovinopisja preobrazala, preusmerjala, širila prostorski, problemski in časovni lok svojega zanimanja. Eden osrednjih znanstvenih medijev raziskovalcev novejše zgodovine je sčasoma sam postal del novejše zgodovine. Z nekaj hudomušnosti si drznem zapisati, da sta ostala nespremenjena le zavezanost znanstveni metodologiji in občasnim kratkim uvodnikom.

V prvem desetletju so bili Prispevki po mnenju enega od kasnejših urednikov Franca Rozmana še zlasti odraz inštitutskega dela, razvoja, slabosti in uspehov. »Bolj

kot katera drugih slovenskih zgodovinarskih revij so tesno povezani z razvojem institucije, ki jih izdaja, in z njenim konceptom, tako da predstavljajo pregled nad dobršnim delom inštitutovega znanstveno-raziskovalnega in arhivskega udejstvovanja. «Bržkone vsem spremembam navkljub ta ugotovitev v pretežni meri drži do danes. Vsi inštitutski mladi raziskovalci začenjajo z objavami v Prispevkih, vsi sodelavci v njih z večjimi ali manjšimi presledki objavljajo do upokojitve in še po njej. Revija je čudovit odsev razvojne poti inštitutskih proučevalcev najbližje preteklosti, a v nobenem primeru le njih. Uredniška vrata so na stežaj odprta vsem.

Prvotni programski koncept se je obdržal zgolj v prvem desetletju, revija je skupaj z inštitutom namreč hitro prerasla začetne zamejitve. Delavsko gibanje in druga svetovna vojna sta sicer še nekaj časa bila v ospredju, a nikakor nista bila edini temi razpravljanja. Obseg se je vedno bolj širil – od partije k drugim političnim taborom, od delavca k širšim socialno-gospodarskim analizam, k zgodovini vsakdanjega življenja, k okoljski zgodovini, k zgodovini kulture itn. Prav tako je rasel časovni okvir. Če je ta v začetku temeljil na obdobju 1941–1945 in na jugoslovanski kraljevini, se je do danes razširil globoko v 19. stoletje na eni strani in v 21. stoletje na drugi. Podobno lahko zasledujemo metodološko preobražanje in zorenje ter spreminjanje pristopov v naraciji, načinu strukturiranja in podajanja snovi.

Danes so tako Prispevki odraz našega časa. Verjamemo, da so še naprej spodobno ogledalo historiografije, zavezano sodobnim trendom izdajanja znanstvene periodike. Uredništvo vztraja pri jezikovni brezhibnosti, spodbuja objavlanje v slovenščini, a obenem vsak članek opremi z daljšim tujejezičnim povzetkom. Prav tako pripravljamo tematske številke v angleščini, s čimer širimo vidnost objavljenih raziskovalnih izsledkov.

Poglavitno vprašanje, s katerim se soočamo, pa ostaja enako že vseh šestdeset let. Za koga in čemu pišemo? V današnjem času izdaje znanstvenega zgodovinopisja ne zmorejo slediti konkurenci, ki jo predstavljajo televizija in drugi elektronski ter tudi standardni časopisni mediji. Naklada se je v šestdesetih letih zmanjšala za šestkrat. Že Eric Hobsbawm je ugotavljal, da je »sodobna medijska družba dala preteklosti nikoli prej doseženo pomembnost in tržno vrednost«. A to v prvi vrsti pomeni, da se jo splača »prodajati« na vse mogoče načine; po potrebi tudi poenostavljati, sprevračati in prekrajati (nikakor pa ne nujno!). Sodobni trendi napovedujejo nadaljnjo »marginalizacijo« klasične znanstvene revije. V uredništvu smo temu navkljub prepričani, da znanstvena revija ne more in ne sme iskati načinov, po katerih bi konkurirala medijem, ki učinkoviteje in privlačneje nagovarjajo bralca. Mora pa si prizadevati ostati tisti temelj (poleg knjige), na katerem bo še nekaj časa slonelo znanstveno zgodovinopisje. To pa spet nikakor ne pomeni, da si ni treba prizadevati stopiti bližje k bralcu, ki ni nujno strokovnjak za ožje področje. Sodobna revija mora biti čim bolj privlačna in dostopna v vseh oblikah (tiskani, digitalni itd.).

Revijo je ves čas urejal veččlanski uredniški odbor, sestavljen pretežno iz članov inštituta. Glavni in (ali) odgovorni urednik sta vselej prihajala iz domicilne institucije. Prvi urednik je bil France Klopčič, kritični premišljevalec novejšega slovenskega

zgodovinskega razvoja. Nasledila sta ga zgodovinarja druge svetovne vojne, Franček Saje in France Škerl. Za Škerlom je revijo urejal Jože Šorn, specialist za gospodarsko zgodovino, za njim Franc Rozman, strokovnjak za 19. stoletje, ki še danes slovi po tem, da s posebno ostrino prebere prav vse, kar izide izpod peresa domačih zgodovinarjev. Med dvema Rozmanovima urednikovanjema je bila revija v skrbi Staneta Grande, gospodarskega zgodovinarja, nato pa jo je za daljši čas prevzel Zdenko Čepič, eden prvih raziskovalcev obdobja po drugi svetovni vojni. V dvojcu z Damijanom Guštinom sta revijo peljala skozi buren tranzicijski čas. Naposled je uredništvo prevzel še avtor teh vrstic.

Vsak urednik, vsako uredništvo je po svojih najboljših močeh usmerjalo razvoj revije, toda največji pečat so ji vsekakor dali avtorji, pisci s svojim fokusom, s svojim načinom podajanja snovi, svojim razumevanjem novejšje zgodovine. Visoki jubilej revije je zlasti njihova zasluga, ta številka pa naj bo prav zato posvečena njim – avtoricam in avtorjem razprav o slovenski novejši zgodovini. Vsem želim še veliko dobrih besedil!

Jure Gašparič